

EGY MUNKÁS ÉLETE ÉS RENDHAGYÓ NAPLÓJA FEJEZETEK DURBÁK JÁNOS TÖRTÉNETÉBŐL

VALUCH TIBOR

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Történelemtudományi Intézet

Bevezetés:

A napló¹ sajátos egodokumentum,² egy személy életének, egy korszak eseményeinek szubjektív, személyes szempontok szerint meghatározott, egyidejű rögzítése. Beszámoló, tudósítás egy korszakról, annak az átélt, megélt történetéről, az egyes ember személyes élményeiről, személyes történetéről és történeti tapasztalatairól. A napló tartalmát értelemszerűen meghatározza a naplóíró személye, társadalmi helyzete, indítatásai, szándékai. A naplóírók általában a középső és felső társadalmi csoportok tagjai, az értelmiségiek közül kerültek ki, meglehetősen ritkák a paraszti³ vagy a munkástársadalomhoz kötődő naplóírók. Önmagában ezért is érdekes az a Durbák János, egykori ózdi lakatos szakmunkás által írt „*esemény-napló*”,⁴ amelyben a 20. század első évtizedeinek helyi történéseit örökítette meg. Hiszen egy olyan alulnézeti képet ad a településen, a vasgyári és lokális társadalomban történekről, amely egyedülálló.

A feljegyzéseket olvasva önkéntelenül is számtalan kérdés merül fel. Ki volt a naplóbejegyzések szerzője? Rekonstruálható-e a munkakarrierje? Lehet-e tudni, milyen volt a világnézete, a politikai elkötelezettsége? Milyen életkörülményei voltak? Mi készíthette naplóírásra? Milyen sajátosságai vannak ennek az átlagostól eltérő naplónak? Milyen eseményeket rögzített a szerző a naplójában, hogyan lehet ezeket értelmezni? Ezekre a kérdésekre próbálok választ adni úgy, hogy a tanulmány első részében Durbák Jánosnak és családjának az élettörténetét igyekszem rekonstruálni,

¹ A napló történeti értelmezéséhez lásd: Philippe LEJEUNE: *Önéletírás, élettörténet, napló*. Budapest: L'Harmattan 2003. GYÁNI Gábor: A napló mint társadalomtörténeti forrás. A közhivatalnok identitása. In: *Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv* XII. Nyíregyháza 1997, 25–34.

² Lásd: GYÁNI Gábor: Az ego-dokumentumok történetirői haszna. In: *Bárka* 2 (2019), 69–74.

³ A paraszti naplókhoz lásd: MOHAY Tamás: *Egy naplóíró parasztember. Nagy Sándor élete és gazdálkodása a XX. század első felében Ipolymyéken*. Budapest: ELTE 1994., *Csonka Mihály élete és világgépe*. (Szerk.): ROMSICS Ignác. Budapest: Osiris 2009.

⁴ A kéziratos naplót az Ózdi Városi Múzeum adattára őrzi.

amennyire ezt a fennmaradt, elérhető források lehetővé teszik. A második részben pedig a naplót mutatom, be és annak tartalmát elemzem.

Egy naplóíró munkás élettörténete

Durbák János 1875. június 8-án született Aranyidkán⁵ (Zlatá Idka), római katolikus bányász családban. Az anyakönyvi adatok szerint a Durbák család a kis felső-magyarországi falunak az egyik tősgyökeres családja volt. A dédnagyapja, Georgius Durbák 1782-ben született az Aranyidkához tartozó Opakka telepen, római katolikus családban, napszámosként és bányászként dolgozott. 1800-ban kötött házasságot Elisabeth Rusznyákkal. Hat leány- és 4 fiúgyermekük született, közöttük 1806-ban Durbák András – Durbák János nagyapja –, aki az anyakönyvi bejegyzés⁶ szerint „*királyi bányász*” volt. Durbák András felesége, Csarny Mária 1813-ban született, szintén régi, helyi család leányaként, háztartásbeli volt. Durbák Andrásnak és Csarny Máriának 5 gyermeke született, köztük 1843-ban Durbák Mihály, a naplóíró édesapja, aki a családi hagyományokat követve szintén bányászként kereste a kenyerét, ahogyan a felnőttkort megélt testvérei is. Durbák Mihály 1869-ben vette feleségül Cserna Máriát, aki szolgáló volt. A házaspárnak 5 gyermeke született, köztük a naplóíró Durbák János 1875. június 8-án.

Durbák János egy bányászcsalád negyedik generációjának a tagja volt, aki a családi hagyományoktól eltérően nem bányász lett, hanem szakmát tanult, és vasgyári munkás lett Ózdon. Élete aktív időszakában a RIMA Ózdi Gyárában a durvahengermű lakatos, szerelője volt. Bár részletes információk nem állnak rendelkezésre, feltételezhető, hogy a szülőfalujában elvégzett elemi iskolai tanulmányokat követően, az 1890-es évek elején került Ózdra tanoncnak, s a lakatostanoncveket követően lett gyári munkás. 1901-es házassági anyakönyve szerint lakatos volt, bő egy évvel később, második fia születésekor gépész-lakatos a foglalkozása. 1902 és 1914 között vasgyári munkás, vasgyári lakatos, acélgyári szerelő foglalkozási megjelölések szerepelnek a különböző

⁵ „*Aranyidka, tót falu, Abauj vármegyében, Szepes vgye széléhez közel, Kassához 3 mfdnyire, az Ida patak mellett: 688 kath., 4 evang. lak., kath. paroch. templom. Szántófelde kevés és sovány, de annyival nagyobb kincs fekszik gazdag arany- és ezüst bányáiban. Hogy itt régenten is űzték a bányászságot, azt mutatják az elhagyatott bányáiregek. A mi időnkben csak 1807-ben 1-ső júliusban kezdett a kamara ujjalag nemes érczet kerestetni, s igen meglepő sikerrel. A bányászati rendes személyzet 100 tagból áll.*” FÉNYES Elek: *Magyarország Geographiai Szótára*. Pest 1851. Az 1800-as évek végére a település lélekszáma 1200 főre emelkedett, az itt élők többsége bányász és nemesfémkohászati munkás volt.

⁶ Lásd Durbák Péter – Durbák János nagybátyja volt – 1844-es keresztelési anyakönyvét. „*Aranyidka, Abauj-Torna, Hungary feljegyzések, képek*”, FamilySearch <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GR7W-9TNC?view=index> (utolsó letöltés: 2025. szeptember 11.), 680/610 kép; Štátny oblastný archív v Levo_Ö`a Képcsoportszám: 004948434.

dokumentumokban. 1914-től a durvahengermű lakatos volt 1940-es nyugdíjazásáig. Hetven évet élt, 1945. október 27-én, reggel hat órakor halt meg, Ózdon, a Velence telep 24. szám alatti lakásában. Halálának oka szívbénulás, szívizom-elfajulás volt.⁷ Durbák János a halála bekövetkeztekor már majdnem másfél évtizede özvegyember volt.

Feleségével az 1890-es évek végén, Ózdon ismerkedtek meg, 1901. május 26-án kötöttek házasságot.⁸ Az ifjú férj, aki 26 éves volt a házasságkötéskor, bolyok-vasvárpusztai lakos volt. Szülei már nem élték meg fiuk házasodását. A házasságkötésnek a tanúi: Gallov Antal 41 éves vasgyári lakatos és Klein Ignátz 29 éves vasgyári kovács voltak. A feleség, Dorusák Etelka Mária 1878. június 5-én született Nádasdon (Borsodnádasd) elsőszülött, de törvénytelen gyermekként,⁹ így édesanyja vezetéknevét kapta, római katolikus vallású volt. Édesanyja, Dorusák Zsuzsanna szolgáló volt Nádasdon, leánya születésének az időpontjában „*Nádasdigyár*”-i lakos volt. Etelka Mária 1901-ben házi cseléd, szakácsnő volt, a házasságkötését követően már nem szegődött el újra, háztartásbeliként élt. A házasságkötés idején már ő is Bolyok-Vasvárpusztán lakott. A 23 éves feleség már hét hónapos várandós volt a házasságkötés időpontjában. Ez ha teljesen ritka nem is volt, de általánosnak korántsem mondható, és erősen eltért a kor hivatalosan ideálisnak tartott erkölcsétől, szokásaitól és családfelfogásától.

Durbák Jánosné Dorusák Etelka 55 évet élt, 1932. április 27-én délelőtt tizenegykor halt meg agyvérzésben az Ózdi Gyári Kórházban.¹⁰ Harmincegy évet éltek házasságban, 1901 és 1918 között három fiú- és négy leánygyermekük született, közülük hatan élték meg a felnőttkort. A házaspár elsőszülött gyermeke, János, alig két hónappal szülei házasságkötése után, 1901. július 21-én született meg, de csak néhány hetet élt.

A második gyermek, Pál 1902. augusztus 12-én született Ózdon. Az elemi iskola után, 1915-től lakatostanonc lett. 1918-ban szerezte meg szakmunkás képesítést. 1925. március 4-én vették fel az olvasóegyletbe, a durvahengerműben dolgozott ekkor és aktív évei során végig, 1931. november 21-én kötött házasságot, az anyakönyvi bejegyzése szerint vasgyári lakatos volt a foglalkozása. Felesége, a szintén római katolikus Csoma Ilona, 1909. április 3-án született Ózdon, szakmunkáscsaládban.

A II. világháborúban katonai szolgálatot teljesített,¹¹ orosz fogságba esett 1945 elején, ahonnan 1948. május elején¹² tért haza. Visszament a gyárba, újíto és sztahanovista lett,¹³ a második békekölcsonjegyzésben 1600 Ft-ot jegyzett.¹⁴ Tapasztalt

⁷ Ózd, halotti anyakönyvek, 1945. 310. számú bejegyzés. MNL BAZVL XXXIII. 1. a.

⁸ Ózd (Sajóvárkony), házassági anyakönyv, 1901. 24. számú bejegyzés MNL BAZVL XXXII.1.a.

⁹ Lásd Dorusák Etelka Mária keresztelési anyakönyvét, MNL BAZVL, IV.830. Borsodnádasd, római katolikus keresztelési anyakönyvek. 1878. június 5. 34. sz. bejegyzés.

¹⁰ Lásd: MNL BAZVL XXXIII. 1. a. Halotti anyakönyvek, 1932. Ózd. 32. sz. bejegyzés.

¹¹ *Ózdi Vasas* 1963. március 23. 2.

¹² Hazaérkezett és útban lévő észak-magyarországi hadifoglyok. *Miskolci Hírlap* 1948. május 4. 2.

¹³ *Újíto Lapja* 1950/4. sz. 42.

¹⁴ *Szabad Nép* 1951. szeptember 28. 1.

szakemberként 1953–1957 között a helyi szakmunkásképző, az MTH szakoktatója is volt. Szabadidejében az eszperantó nyelvvel foglalkozott. Miután aktív életét Ózdon gyári munkásként töltötte, édesapjához hasonlóan a gyári és a helyi társadalom ismert tagja volt. Közel négy évtizeden keresztül, egészen a haláláig ugyanabban a lakásban lakott, a Velence telep 24/c. alatt. Érelzáródás következtében hunyt el 1969. június 8-án, Miskolcon a Szentpéteri kapu kórházban.¹⁵

Durbák János és Dorusák Etelka harmadik gyermeke, Anna, 1904. augusztus 26-én született.¹⁶ Az ózdi gyártelepi elemi iskolában tanult. Nem ismert a foglalkozása, feltehetően háztartásbeli volt. Később, 45 évesen, 1949. december 8-án ment férjhez Ózdon Répánszky Kálmán cukrászmesterhez, aki 1921. február 25-én született Tiszafüreden, és 17 évvel fiatalabb volt feleségénél.¹⁷ Mindkettőjüknek ez volt az első házassága. A férj a házasságkötés időpontjában, Ózdon, a Meggyes 8. szám alatt lakott. A gyermektelen házaspár Ózdon a Szabolcs köz 1. sz. alatt élt az 1960-as, 1970-es években. Durbák Anna 29 évig élt házasságban férjével, 1978. november 15-én halt meg Ózdon, heveny keringési elégtelenségben.¹⁸ A család köszönetnyilvánítása 1978. november 24-én jelent meg az Ózdi Vasasban.¹⁹ Az özvegyen maradt férj másfél évvel élte túl feleségét, és 1980. február 21-én hunyt el.

1906. március 25-én született meg a Durbák házaspár *Mária* nevű leánya. A vasgyári lakatos apa ekkor is bolyok-vasvárpusztai lakos volt, az anya pedig háztartásbeli. Nővérehez hasonlóan Ózdon végezte az elemi iskoláit. A családi hagyományokkal ellentétben elhagyta Ózdot, és Budapestre költözött az 1920-as évek végén. Durbák Mária 1933. szeptember 23-án ment férjhez, Budapesten Hugyina János római katolikus vallású cipészsegédhez, aki 1909. február 15-én született Putnokon. A házasságkötés időpontjában Budapest, VIII. kerület József utca 75. sz. alatt lakott. A férj a családi nevét 1935-ben Havasira változtatta. Durbák Mária a házassági anyakönyv utólagos bejegyzése szerint 1991-ben hunyt el. Foglalkozása nem ismert, ahogy az sem, születek-e gyermekei a házasságából.

A Durbák házaspár *Jolán* nevű leánya 1908. június 7-én, Ózdon született. Durbák Jolán, 1933-ban Budapesten kötött házasságot Dóri Józseffel, aki 1902. április 18-án született Alsódabason, református családban. A férj székkesztő (asztalos) volt. A házasságkötéskor az akkor már egy házasságon túl levő, elvált nőlegény és az első házasságát

¹⁵ „Mindazoknak, akik felejtethetlen férjem, Durbák Pál temetésén részt vettek, részvétükkel mélységes fájdalomban osztozni igyekezték, sírjára virágot hoztak, ezúton mond köszönetet felesége és a gyászoló család.” *Ózdi Vasas* 1969. június 26. 6.

¹⁶ MNL BAZVL XXXIII. 1.a. Ózd születési anyakönyvek, 1904. augusztus 26. 107. sz. bejegyzés.

¹⁷ MNL BAZVL XXXIII. 1.a. Ózd, házassági anyakönyvek, 1949. december 8. 209. sz. bejegyzés.

¹⁸ MNL BAZVL XXXIII. 1.a. Ózd, halotti anyakönyvek 1978. november 15. 482. sz. bejegyzés.

¹⁹ „Hálás szívvel mondunk köszönetet mindazoknak, akik feleségem Répánszky Kálmánné született Durbák Anna temetésén részt vettek, virággal emlékeztek, fájdalommban osztoztak. Durbák család és férje” *Ózdi Vasas* 1978. november 24. 6.

kötő menyasszony is budapesti lakosok voltak. Az ifjú feleség foglalkozását nem adta meg az anyakönyv. Az eredetileg református férj és a katolikus feleség vegyes házassága két évtizedig állt fenn, mert a házassági anyakönyv²⁰ utólagos bejegyzése szerint Budapest Főváros Bírósága a 6P64006/1953.8. sz. ítéletével jogerősen felbontotta azt 1954. február 17-én. Durbák Jolán 1973. október 29-én halt meg szívizom-elfajulásban Budapesten, halála bekövetkeztekor a Hungária krt. 101. alatt lakott. Megőrizte férjes nevét, az 1973-as halotti anyakönyvben Dóri Józsefné, Durbák Jolánként szerepelt, vagyis elvált asszonyként élte le az életét.

A család hatodik gyermeke, *Durbák László* 1910. november 6-án született, Ózdon. Apja foglalkozását követte, és géplakatos szakmát tanult, a gyárban volt iparostanonc, az 1926 márciusában kitört gyári tűzvész oltásában részt vett, megsérült.²¹ A tanonciskolát 18 évesen befejezve 1928. július 11-én váltotta ki munkakönyvét, majd 1931. március 20-án lépett az Ózdi Vasgyár kötelékébe, ahol haláláig dolgozott. A tanonc-nyilvántartókönyv személyleírása szerint: közepes termetű, hosszas arcú, kék szemű, barna szemöldökű, rendes orral és szájjal rendelkező, ép fogazatú, barna hajú fiatalember volt 1928-ban, akinek nem volt különös ismertetőjele. 1941. december 12-én vették fel az olvasó egyesület tagjai közé, akkor szerelőként a műhely gyárrészlegben dolgozott, 1958-ban viszont már hengerkormányos volt, megkapta a „*Szakma kiváló dolgozója*” jutalmat.²² Durbák László 1964. december 6-án halt meg Ózdon. A világ életében nőtlen férfit kevéssel ötvennegyedik születésnapja után érte a halál, halálának oka májzsugorodás volt, ami arra utal, hogy nem vethette meg az alkoholt, halálakor az 1950-es években felépült ózdi Béke telep 64. számú épületének a lakója volt.

Durbák Ilona, a hetedik gyermek nagyon késői születésű volt, hiszen majd nyolc évvel kisebbik bátyja után, 1918. március 23-án született Ózdon. Édesapja ekkor már 43, édesanyja 41 éves volt az anyakönyvi bejegyzés szerint. Az ő életpályája jelenleg még nem ismert, 2000-ben hunyt el Budapesten.

Durbák János életpályáját, karrierútját az állandóság jellemezte. Életét lényegében a szülőfalujában és Ózdon töltötte. Ózdot akkor hagyta el átmenetileg, amikor az első világháború kitörését követően, 1914. augusztus 30-a és 1916. március 30-a között Miskolcon katonai szolgálatot teljesített. Több mint negyven éven keresztül volt gyári munkás, tapasztalt szakemberként a felsőmunkássághoz tartozott. Viszonylag későn, 39 évesen, 1914. április 29-én vették fel az olvasóegyesület tagjai közé. Nem volt aktív szereplője az egyesület közgyűléseinek, nem volt tisztsége az egyesület választmányában sem.

Két helyen lakott Ózdon hosszabb ideig, az 1890-es évektől Bolyok-Vasvárpusztán, majd az 1920-as évek elejétől az akkor felépített, korszerű, kétszintes munkáslakásokból álló Velence telepen. Jövedelmi viszonyairól nem maradtak fenn adatok, de hosszú

²⁰ MNL PVL Budapest, házassági anyakönyv, 1933. 966. sz. bejegyzés.

²¹ *Pesti Napló* 1926. március 14. 1-2. oldal Végpusztítás fenyegette a Rimamurányi ózdi gyártelepét.

²² *Észak-Magyarország* 1958. január 30. 4.

ideje helyben dolgozó, képzett munkásként jól kereső szakmunkás volt. Az 1910-es évek közepén ez havi 3-400 koronás, az 1930-as évek elején pedig heti 40-50 pengős jövedelmet jelenthetett.²³ Az átlagosnál nagyobb közéleti érdeklődéssel rendelkezett, erre utal az, hogy naplót vezetett. 1918/19-ben nem vállalt szerepet. Az 1920-as és 1930-as években a lojális ózdi munkások nagy létszámú csoportjához tartozott. Az 1944/45-ös radikális helyi politikai átrendeződésnek sem volt cselekvő részese, feltehetően már életkora miatt sem.

Szocializációjára a bányászcsalád szokásai és a RIMA-s munkástudat gyakorolhatta a legerősebb befolyást. A saját munkástudtát örökítette át fiaira is, ahogy azok életpályájának a rövid összegzéséből is látható. Fontos volt számára a vallása, az 1900/1910-es évek fordulójától részt vett a helyi katolikus népszövetségi megmozdulásokban.²⁴ Az erős katolikus kötődése is befolyásolta a személyes kapcsolatrendszerét, amelyben fontos szereplők voltak az ózdi katolikus vezetők, a Katolikus Népszövetség helyi szervezői és résztvevői. A munkahelyi és a lokális kapcsolatrendszere is meglehetősen széles körű lehetett.

Durbák János élettörténete nem mutat rendkívüli, az átlagostól eltérő jegyeket. Többgenerációs bányászcsaládban született, szakmát tanult, gyári munkás volt aktív éveiben, több mint negyven éven át Ózdon. Mobilitásában két mozzanat tűnik fontosnak: 1./ elhagyta a szülőfaluját, Ózdon telepedett le, és fél évszázadon keresztül ott élt, 2./ megszakitotta a bányász foglalkozás átörökítését, és lakatos szakmát tanult, majd vasgyári munkás lett Ózdon.

Családtörténetében az átlagostól eltérő volt a házasságkötése, nem a saját társadalmi csoportján belül házasodott. Ugyanakkor fiúgyermekei, Pál és László apjuk példáját követve szakmát szereztek, és gyári munkássá váltak Ózdon. A leánygyermekei a képzett munkáscsaládok szocializációs szokásrendjét követve elvégezték az elemi iskolát, s alapvetően a háziasszonyi szerepre készültek. Ketten a megszokott életkorban mentek férjhez, a harmadik leány viszont középkorúként házasodott. Valamennyien iparosok feleségei lettek, vagyis alapvetően azonos társadalmi csoportban házasodtak. A leányok közül csak egy, a legidősebb maradt egész életében Ózdon, a másik három Budapesten élt.

²³ A jövedelmi viszonyokat részletesen lásd: NAGY Péter: *A RIMA vonzásában. Az ózdi helyi és gyári társadalom a késő dualizmustól az államosításig*. Budapest: Napvilág 2016, 126–134.

²⁴ „Katolikus népszövetségi gyűlés Ózdon. – E hó 7-én, vasárnap tartottak a katolikus templom előtt egy többször elhalasztott népgyűlést, néhány száz ember előtt. A gyűlést Göbl szentsimoni plébános nyitotta meg. Utána Huszár Károly pesti szerkesztő beszélt hosszú ideig. Majd Durbák gyári munkás és Dr. Csepela fejezték be a népgyűlést. A beszédekben erős agitációt fejtettek ki a népszövetség érdekében. Hatósági kiküldött Sír Gábor volt. Rendzavarás nem történt.” *Ózdi Hírlap* 1908. jún. 14. 3. A Katolikus Népszövetség 1908 és 1946 között működött magyarországi vallási-társadalmi mozgalmi szervezet volt.

A Durbák-napló sajátosságai

Durbák János feljegyzései bizonyos értelemben rendhagyó naplóként értelmezhetők, hiszen a szerzője arra koncentrált, hogy 1906 és 1920 között feljegyezze az általa fontosnak tartott eseményeket Ózdon, a településen, a helyi társadalomban, a vasgyárban, a vasgyári társadalomban. Nagyon ritkán kommentálta az általa rögzített eseményeket. A közel 14 évnyi krónikában csak elvétve találhatók a saját életére vonatkozó bejegyzések, ami – bár az oka nem ismert – nyilván tudatos döntés volt. Így a naplója egyfajta helyi krónika, amelynek a segítségével követhetővé válik a lokális társadalom élete a hétköznapiakban. Mégsem személytelen bejegyzések sorozatáról van szó, hiszen megjeleníti az élet változásait, dinamikáját, s az egyes eseményeket rögzítő bejegyzések mögött gyakran lehetett személyes érintettség is.

A napló címeként csak ez olvasható az első oldalon: *„Nevezetesebb események Ózd és vidékén 1906. VI. tól”*. A kézirásos szöveg rövid, kettő-négy mondatos bejegyzések sorozatából áll, amelyek gyakran tartalmazznak (név)rövidítéseket. Szerkezetileg kronologikus rendben sorakoznak a bejegyzések, bár időnként előfordul egy-egy visszalépés az időrendben. A 13 és fél év alatt összesen 556 bejegyzést rögzített. A feljegyzések azután sem szakadtak meg, miután 1914. augusztus végén bevonult katonának Miskolcra, bár ritkábbá váltak, majd 1915 októbere és 1916 januárja között szüneteltek is.

A Durbák János által megörökített események között az ismétlődő életesemények, a rendkívüli történések, a társas élet hírei, a gyári munka hírei a leggyakoribbak. Ritkák a politikai bejegyzések. Az élet dolgai között gyakori téma az időjárás, az élelmiszerárak, a sorozás, a gyári élet, az építkezések, az iskola, a diákok száma, a tanítók fizetése, a gyár élete, a vezetés változásai, az évfordulók, a helyi közélet, ezen belül az olvasóegylet, az egyházi élet.

A rendkívüli eseményekről szóló bejegyzések főként a gyári balesetekről, ismert helyi személyek vagy munkatársak haláleseteiről, bűncselekményekről – kocsmai verekedés, rablás, gyilkosság, betörés –, sztrájkokról tudósítanak. Nyilván nem lehetséges valamennyi feljegyzés részletes elemzése, ezért megpróbálok egyfajta tematikus és időbeli keresztmetszetet adni ezekről.

Az induló évben, 1906 második felében 23 bejegyzés olvasható. Ezek közül négy balesetről szól, egy hosszabb szöveg az iskolákról, kettő a katonák sorozásáról, három tragikus halálesetéről, három bűncselekményekről – késelés, kocsmai verekedés, betörés a római katolikus plébániára – szól, s három alkalommal örökített meg egyházi eseményeket, a többi feljegyzés az olvasóegylettel, az időjárással, a lakásépítéssel foglalkozott.

Az első feljegyzés 1906. július 3-án kelt, és arról adott hírt, hogy *„Tomekné megégett”*.²⁵ Nem tudjuk, miért pont ekkor és miért ezzel indította naplóját Durbák János.

²⁵ A naplóból vett idézeteket betűhíven közlöm.

Feltehetően azért, mert Tomek Józsefne²⁶ okleveles bábaasszonyként a helyi társadalom közismert tagja volt, s családapaként maga is ismerte. Ugyancsak júliusi bejegyzés volt, hogy „Schmidt B. feleségét villám sújtotta és sérülésébe belehalt”.²⁷ Ezt a tragédiát, feltehetően a különös halálesetet örökítette meg a naplóíró. 1906-ban három gyári baleset is történt: „f. év aug. 2. temették Szekerest a ki a generátorba fult.”²⁸ „13. f. év Aug. Leesett a kohó kéményről Weisz bádogos inasa, s rögtön szörnyet halt.”²⁹ „Tóth János beesett a generátorba és meg halt sérülésébe: f. é. decz. 16.”³⁰ Ezekben az esetekben, mint az augusztus 2-i és az augusztus 13-i, illetve a december 16-i bejegyzésében tette, a gyári balesetet vagy a munkatárs tragédiáját jegyezte fel.

Az 1907. évben rögzített 26 bejegyzés közül a január–februáriak egy része a rendkívüli időjárással foglalkozott: „január első hetében nagy hó, mi réges-régen nem volt.” „Feb. 1-16. nagy hideg és pedig Cels. 28 fok”.

A rendkívüli események közül 1907 márciusában az foglalkoztatta a naplóíró és a helyi közvéleményt, hogy egy „ismeretlen ember megfult a Holdányon”, „F. év Már. h. egy emberi hallotat a kutyák ki kezdtek a holdányon, mely ott megfulladt”. Ebben az évben egy halálos gyári balesetről számolt be a Durbák-napló. Augusztus 6-án többen széngázmérgezést szenvedtek munka közben, közülük Mazura Károly, 48 éves gyári munkás életét veszítette.

Nagy hangsúllyal szerepeltek az 1907-es bejegyzések között a gyári események – Quirin Ferenc negyedszázados művezetői jubileumának a megünneplése július 17-én, Csomós Béla gyári telepvezető búcsúestélye szeptember 28-án és a RIMA vezérigazgatóság tagjainak október 23-i látogatása. Ebben az évben sztrájk is volt. „Az Ózdi kohó szerelő munkásai sztrájkba léptek folyóév szeptember 23-án és pedig 2 napig 123 munkás, 13 kivételével a munkába vissza lépett.” A sztrájk felemás eredménnyel zárult.

1908 januárjában az első bejegyzés egy olyan rablógyilkosságtól számolt be, amely élénken foglalkoztatta az ózdiakat. „Január 12-én támadták meg a Várkony és Bánszállás

²⁶ Tomek Józsefne, született Krivus Terézia, életének 52. évében, 1906. július 1-jén olyan súlyosan megégett, hogy este 11 óraker belehalt sérüléséibe. MNL BAZVL XXXIII.1. Ózd, halotti anyakönyv, 1906. július 2. 55. sz. bejegyzés.

²⁷ 1906. július 17-én délután fél háromkor „villámütés” következtében 36 évesen életét veszítette Schmidt Béláné Kruspir Augusztina sajóvárkonyi lakos. MNL BAZVL XXXIII.1.a. Ózd, halotti anyakönyvek, 1906. július 17. 61. sz. bejegyzés.

²⁸ Szekeres Dániel, 25 éves vasgyári munkás 1906. július 31-én háromnegyed ötkor a generátorban keletkezett gázban megfulladt. MNL BAZVL XXXIII.1.a. Ózd, halotti anyakönyvek, 1906. augusztus 1. 66. sz. bejegyzés.

²⁹ „Buchalter Józsefbádogos inas Ózdon a vasgyártelep egyik hatalmas kéményén dolgozgatva, kalapácsát kiejtette kezéből. A fiú rémülten kapott a kalapács után, miközben egyensúlyt veszített a 30 méter magasságból a földre zuhant és olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy pár órai kintlódás után sebeibe belehalt.” *Pesti Hírlap* 1906. augusztus 12. 10.

³⁰ Tóth János, 57 éves vasgyári munkás 1906. december 15-én este fél tizenegykor beleesett a generátorba, és koponyatorést szenvedett. MNL BAZVL XXXIII. 1.a. Ózd, halotti anyakönyvek, 1906. december 16. 106. sz. bejegyzés.

közt a bányász fizetést vivő kocsit a rablók melyben 3530 kor volt és meg löve a csendőrt meg a kocsist a p. Zsarnay a t.v. Nagy Bertalan meg menekült a pénzzel, de a csendőr a helyszínen, Galaba Józsi a kocsis meg a kórházban halt meg /Fabó János/.” A bűncselekmény a sajtóban is nagy figyelmet kapott,³¹ az ügy végül felderítetlen maradt.

Az 1908-as év bejegyzéseinek többsége valamilyen halálesetet rögzített, két esetben gyilkosságot, négy alkalommal gyári vezető vagy hozzátartozója elhunytát, köztük annak a Quirin Ferenc művezetőnek a halálát, aki egy évvel korábban ünnepelte a negyedszázados jubileumát, háromszor pedig munkabalesetet.

A többi bejegyzésben gyári, vallási és időjárás eseményekről írt. Februárban a két új kohónak az üzembe helyezését, április 14-én a forrasztóüzem kétnapos sztrájkját, június végén az ún. kavarázó üzem végleges megszűnését jegyezte fel. Hangsúlyosak voltak az egyházi események is, május elején tömeges gyóntatásról, júniusban a saját szereplésével lezajlott katolikus népszövetségi gyűlésről, szeptemberben a bérmálási ünnepségekről tudósított. Helyi szinten szeptemberben a RIMA által létesített árvaház megnyitását, decemberben pedig a Vöröskereszt helyi fiókjának a létrehozását említette.

Az 1909-es év első bejegyzései ismét a rendkívüli időjárással foglalkoztak, a január és a február végig nagy hóval és erős hideggel, gyakran mínusz 20–28 fok közötti hőmérséklettel telt. A kemény telet március elején a hóolvadás okozta árvíz követte, ami a település Kisfalud és Kőalja részét érintette. Az év során májusban „igen hideg idő és hóesés”, majd „Szep. és Okt igen szép őszi eső és meleg napok az őszi vetés igen szép”, az év végén „Decz. 16-26 igen enyhe idő, Karácsony napj /decz. 25/ sűrű eső, egész ünnepen nagy sár”. Az időjárás mellett a gyári eseményekkel foglalkozott a bejegyzések jelentős része. Ezek közül a legfontosabb május 30-án az olvasóegylet negyedszázados ünnepe volt. „f. é. Máj. 30 án 25 éves jubileuma az R.M.S.T. Ózdi Olvasó-egyletnek hogy fen áll mely alkalomból új zászlót szenteltek melynek á. 3000 kor. A szentelés a róm. kat templomba kezdődött, onan a ref. és az evang. templomba vonultak nagy körmenetben, a szögbeverés az Erzsébet ligetbe ment végbe. A zászlóanyai tisztet Zorkóczy Samuné öngasága vállalta, a zászlót Nagy-Ant. t.kanonok, a prédikációt Szentiványi Károly végezte. Küldöttség, Krompach I. Tarj. és sok helyről.” Az ünnepséget „delután bankett, azután majális, este tűzijáték és a zászlóanya tiszteletére adott szerenád”³² zárta le. Három halálos gyári balesetet jegyzett fel, és beszámolt arról, hogy kevés a munka az ózdi gyárban, a munkások csak négy-öt napot dolgoztak hetenként, miközben „nagy a drágaság 1 kg Zsír 2 kor 10 fil 1 kg 5 ös liszt: 23 krj”. Az egyházi események

³¹ „Amerikai izú rablótámadásról kapunk hírt Miskolcraól. Zsarnay Mihály és Nagy Albert vasgyári hivatalnokok hatvan ezer koronát szállítottak vasárnap reggel hét órakor kocsin Ózdról Bánszállásra, hogy a munkásokat kifizessék. A hivatalnokokon kívül a kocsis és Galaba József csendőrtizedes ült a kocsin. Sajóvárkony és Bánszállás között az után egy híd alól négy fégyveres alak többször sortűzet adott a kocsiban ülőkre, aminek következtében Galaba csendőrtizedes meghalt, Nagy Albert és a kocsis súlyosan megsebesült. A tettesek elmenekültek. A nyomozás folyik.” Pesti Napló 1908. január 14. 9.

³² Ózdi Hírlap 1909. június 5. 3.

közül a június 10-i katolikus népszövetségi gyűlés, a június 18-i bérnálási ünnepély és az augusztus 20-án Sajóvárkonyban megrendezett, a Katolikus Népszövetségnek szánt zászlószentelés szerepel a naplóban.

Az 1910-es év 32 bejegyzése között a gyári és a vallási események voltak a leggyakoribbak. Február 5-én rendezték meg a gyári tisztviselők Tiszti Kaszinójának felújítást követő nyitóünnepségét. Június 25-én az Ózdi Munkásdalárda is részt vett az uralkodónak adott szerenádón. Augusztus 1-jén pedig a gyárvezetésben történt változás, Zorkóczy Samut Nehoda Jenő váltotta a gyárigazgatói poszton. Január 18-án a martinkemencénél, március 23-án a gyári kazánházban történt halálos robbanás.

Ebben az évben nagy hangsúllyal szerepeltek a vallási események a naplóban. Február 9-én nagyszabású szentmisét tartottak Ózdon az elsőáldozóknak, május 5–8. között a ferences rend vezetője érkezett Ózdra, ahol prédikációkat tartott és gyóntatott. Május 16-án zászlót szenteltek Ózdon a Katolikus Népszövetség helyi csoportjának. Július 3-án pedig ismét sor került a Katolikus Népszövetség ózdi éves gyűlésére. A magas élelmiszerárak mellett még az időjárás rendelleneségekről – havazás húsvét napján, március 28-án – szóltak a bejegyzések.

1911-ben a bejegyzések egyharmada valamilyen időjárás eseményt tárgyalt, köztük a szokatlan január eleji szivárványt, júniusban a szárazságot és a 36–40 fokot is elérő hőséget. A heves egész napos eső elmosta az úrnapi körmenetet is, s az ekkora szervezett katolikus népszövetségi gyűlést is a falusi iskolában tartották meg. Az egyházi életből a katolikus templom őszi, 1200 koronába kerülő teljes festését és Gieswein Sándor pápai prelátus, országgyűlési képviselő december 10-i olvasóegyleti előadását jegyezte fel.

A gyár és a helyiek életét az 1911 júliusában elkezdett nagy építkezések befolyásolták a leginkább, bővítették a kohókat, új műhelyt és elektromos gépházat építettek, bővítették a gyártelepi iskolát is. A napló bejegyzései szerint a gyári balesetek márciusban és novemberben voltak halálos kimenetelűek.

Az 1910-es évek eleje sokféle változással járt, és élénk közélettel jellemezhető Ózdon. 1912 januárjában Schlachta Margit, március elején Madzsar József tartott előadást a Tiszti Kaszinóban. Márciusban távozott posztjáról Nehoda Jenő gyárigazgató, akit két évvel korábban neveztek ki. A helyére az ózdi fejlesztésében meghatározó szerepet játszó Ferjencsik Miklós főmérnök lépett, aki 1912. szeptember 29-én, szívszélhűtésben váratlanul meghalt.³³ *„f.é. szep 29. meghalt Ferjencsik M. gyári f.m. hely igazg. Hirtelen halálal. Okt. 1. temették, kivonult az iskolai növendékek, a dalkör, az olvasói tagok, a t. kaszinó, a tűzoltó t. és a kath. Nép szöv. A tiszti kar teljes számba volt jelen a temetésen beszéltek: Kralik mér. és Kominek gy. művezető”* – írta Durbák János a naplójában.

³³ „Kedden, e hó 1-én ment végbe az ózdi vasgyártelepen Ferjencsik Miklós ózdi vasgyári főmérnök, evang. egyházi felügyelő, megyei bizottsági tagnak temetése óriási részvét mellett. A meghaldogult a vasiparban országos hírű tekintélynek örvendett, egyházi és közügyekkel nagy előszeretettel foglalkozott, kedves, barátságos modoránál fogva úgy tisztársai, mint alárendeltjei egyaránt tisztelték, azért nyilvánult meg a részvét oly impozánsul elhunytá felett.” *Ellenzék* 1912. október 5. 4.

Az ózdi gyár vezetésében november elején újabb változások történtek, Faragó Gyula igazgatót áthelyezték Borsodnádasra, az ő posztját Králik Samu főmérnök töltötte be. Az év során a forrasztógyárban, a martinműben, a műhelyben és a kohónál történt halálos baleset. *„Végzetes baleset a forasztó gyárban Sneider Jenőt az izzó vas hasba löki s rögtön meghalt”* – jegyezte fel februárban a naplólíró.

Az év során mozgalmas volt az egyházi élet is. *„f.é. Jan. 28 meghalt Nagy Antal s. várkonyi plébános, kanonok akit temették 30 án délelőtt nagy részvét mellett gyári tisztviselő kar, fúvós zenekar, olv.-egy., város tűzolt.t. a bánsh. bányászok az ózdi dalárda, temették a várkonyi temetőbe.”* Június 6-án tartották meg az úrnapi körmenetet, aznap délután a Katolikus Népszövetség éves gyűlését, ahol elbúcsúzott a közösségtől Csepela Lajos káplán,³⁴ aki 1899-től szolgált Ózdon, több helyi lap alapítója és szerkesztője és a Katolikus Népszövetség szervezője is volt.

A gyári és a társadalmi élet eseményei mellett olyan hétköznapi tényeket is feljegyzett az év során, mint az alapvető élelmiszerek és a vonatjegyek drágulása, vagy éppen egy családi drámát is rögzített. *„f.é. Áp 26 meglátta a s. feleségét Ózd a P.u. Koczák aztán magára lött a felesége meghalt de ő felépült.”*

Az első világháború kitörése előtti utolsó békeév, 1913. január második az ózdi kazánfűtők egynapos sztrájkjával kezdődött. Az év történéseit átfogó 38 bejegyzésben a gyári élet dominált. Februárban 3 kohót helyeztek üzembe, július 1-jén hatályba lépett az új társpénztári alapszabály, a hónap során Korompán és Kassán járt a gyári dalárda, augusztus elején elindult az új hengesor, szeptember 27-én érkeztek Ózdra a gyár részvényesei, december 20-án beüzemelték az új negyedik kohót és leállították a régit. A fejlesztések ellenére is voltak nehézségek a folyamatos munkával. *„F.é nov-decz. Igen kevés munka van a gyárba, 5-6 Martin Kemencze van üzembe decz. 22-jan 2 szünetel az összes henger üzem.”*

Az év során az iparvasúton négy baleset is történt. Február 12-én a tolatómozdony összenyomta a kocsirendező, aki azonnal meghalt. Március 10-én *„a vonat egy Martin munkást darabokra vágott a nyersvas rakodó vágányon”*. Augusztus elején a gyári tolatómozdony halálra gázolt egy idős asszonyt, a kohónál pedig a fogaskerekű vonat gázolt el két fiatal fiút.

³⁴ „Kinevezés: Samassa József egri bitorosérsek dr. Csepela Lajos ózdi r. kath. helyi káplánt Újvencsellőre lelkesnek nevezte ki. Helyébe Ózdra helyi káplánnak Grusz István miskolci r. kath. káplánt nevezte ki.” *Ellenzék* 1912. június 13. 3.

³⁵ „Családi dráma Ózdon. Vértfagyasztó szenzációja van Ózd községnek. Koczák János, 40 éves vasgyári munkás örökös perpatvarban élt a feleségével, akinek Koczák második ura volt. Ma reggel fél hét táján ismét összeolvadtak. Koczák hirtelen indulatában revolvert fogott az asszonyra és rálőtt. Az asszony nyomban meghalt. A szerencsétlen munkás erre maga felé fordította a fegyvert és önmagát életveszélyesen megsebesítette. Az ózdi kórházban ápolják. Az ózdi főszolgabírósnál érdeklődtünk, de ott még közelebbi részleteket nem tudnak, csak annyit, hogy az asszony híres volt a házsártosságáról.” *Miskolci Napló* 1912. április 26. 3.

Az egyházi események közül a körmenet, a májusban és novemberben is megtartott katolikus népszövetségi gyűlés és az új sajojárkonyi plébános, Kovács István augusztus 3-i első szentmiséje, a dalárda és gyári fúvószenekar kivonulásával megtartott, „*Mindszentek*” napi megemlékezés került be a naplóba az időjárás-változások, a két esetben is villámcsapás által okozott haláleset, az élelmiszerárak hírei mellé.

Az 1914-es évben csak július 31-ig vannak bejegyzések, mert Durbák Jánost behívták katonának. Feljegyezte a trónörökös elleni merényletet és a háború kitörését is. „*F.é Július 31-én aug 1-én Általános mozgósítás, és bevonulások a katonasághoz, nagy tüntetések ország szerte a háború mellett, hadba állunk a szerb, az orosz, az angol a franciával. A nagyobb városok köz épületei iskolai hadi kórhazaká lesznek berendezve, úgy szintén Ózdon az olv. egy. Nagy terme is.*” A naplóíró feljegyzései szerint 1914 januárja igen erős téli időt és sok havat hozott, január 11-én sztrájkba léptek a forrasztógyár munkásai, január 13-án sósavval megmérgezte magát egy fiatal nő. „*febr. 3. Megszűnt végleg a régi forrasztó gyár, a gyors hengersonor beáltával, s feb 28 án üzembe jött az új gyári gyors sorozat, s egy időben a reverszáló motor, is üzembe vétetett a Bloksoron.*” Május 11-én indult meg az új drót(henger)-sorozat az új forrasztóban.

Az év első felében több halálos baleset történt, március 18-án Leopold Gyula Martin munkásnak a fejét nyomta össze a gép, azonnal meghalt. Egy héttel később a régi raktárban történt omlás³⁶ egy munkás életét követelte, ketten súlyosan megsérültek, ugyanekkor leesett egy fiatal fiú az ablaktisztító létráról, és meghalt, április 21-én pedig a martinműben leszakadt az öntőüst, tele folyékony vassal, ketten életüket veszítették, és nyolcan megsérültek. Május 10-én beomlott a bánya Bánszálláson, hárman veszítették életüket.

A naplóíró 1915-öt már katonaként Miskolcon töltötte. Ebben az évben mindössze 14 bejegyzést tett. Ezek többsége a háborús eseményekkel és hatásaival foglalkozott. Jelentősen emelkedtek az árak. Július 15-én 1 q búza 41.5 koronába, 1 kg marhahús 4.80, a sertés hús kilója 5.20 koronába, a zsír 7.40 koronába, egy kg szalonna pedig 7 koronába került. Csak két ózdi eseményt örökített meg. Július 9-én igen nagy eső volt Ózdon; „*1915 okt. 1 Elment Ózdról Grusz István r. k lelkész helyébe Vécsey Ferencz jött.*”

A rendszeres naplóbejegyzések 1916. április 15-től folytatódtak. Az elsőben arról adott hírt, hogy Dombrowszky Lajos mérnököt Ózdról elhelyezték Korompára. Sokat foglalkozott az életkörülményekkel, július 1-től a kétszeresére emelkedett a gyermeksegély és a drágasági pótlék, előbbi a korábbinak a duplájára, utóbbi a fizetés 8-20 százalékára.

Szeptemberben a kiűritett dél-erdélyi területekről háborús menekültek érkeztek Ózdra, bányászok és kohászok, akiket a településen és a környéken helyeztek el. A háborús viszonyok miatt elmaradt a hagyományos november elsejei temetői emlékkivonulás.

Az uralkodó halálhíre is bekerült a naplóba. „*F.é nov. 21. Meghalt I. Ferencz József király. f.h 30-án temettek a vasgyár d.u. szünetelt.*” Néhány nappal később, november

³⁶Nagy szerencsétlenség az Ózdi Vasgyárban. *Miskolczi Napló* 1914. március 25. 7.

26-án nagyszabású katonai eskütételt tartottak a településen. Az év utolsó bejegyzése szerint „*Fé decz. 30. A király koronázásakor a gyár dolgozott*”.

1917-ben újra a teljes évet átfogták a Durbák-napló feljegyzései. A nehezedő háborús helyzetben a mindennapi élet hírei és eseményei voltak a lényegesek. „*Már. 1. drágább a dohány és cigaretta, a mely be igen nagy a hiány.*” „*Fé Már. 1. kukoricza lisztet adnak Árak: Hús 6 kor 40. Zsir 8.40 Szalona 8.40 Liszt: 1 k.- Bor 4.- Szesztes ital 9.20. Sör 1 kor. Czipő 80-100 kor. Kék ruha 40-, Ünneplő ruha: 100-160 kor. Czukor 1.80*”. A növekvő árak növelték az elégedetlenséget, amit a gyár vezetése a drágasági pótlék folyamatos emelésével igyekezett mérsékelni, erről április 28-i feljegyzésében Durbák János is beszámolt. Ahogyan arról is, hogy „*Május 30-31. Panasz bizottság Ózdra jött és 50 % béremelést intézett el, de a drágasági pótlék emelése elmaradt*”. A béremelés június 28-án fizették ki, de ez nem volt elég a megélhetési gondok enyhítésére. Hiszen közben az alapvető élelmiszerek ára folyamatosan emelkedett. Az időjárás sem segítette az ellátási nehézségek mérséklését. „*Jun. és Jul. eső nélkül minek folytán sem bab, krompli és kukoricza termés ezen a vidéken nem volt.*”

A munkások általános elégedetlensége 1917 nyarán munkabeszüntetéshez vezetett. „*Júl. 26. Általános sztrajk Ózdon a gyárba d.é 11 órától este 9 óraig 75 % bér em. ért.*” Ez volt az első eset, amikor az ózdi munkások nemcsak egy-egy üzemrészt, hanem a teljes gyárat érintő általános sztrájkot szerveztek. Az egységes fellépés ellenére a bérkövetelés teljesítése elhúzódott. A 10–40%-os béremelést december elsején fizették ki, augusztus 1-től visszamenőlegesen. Közben szeptember elsejétől természetbeni juttatást is bevezettek. „*Szep. 1 a munkás 10.5 a nők és gyermekek 8.4 kg lisztet kap egy hónapra.*” A társadalmi feszültségek kiéleződése növelte az érdeklődést a szakszervezetek iránt. „*Jun. 24. Alakult meg Ózdon a Vas és Fém munkások helyi csoportja / Szociál demokraták*”, ez volt az első legális csoport, ami létrejött. A gyári és a helyi élet eseményei között két munkabalesetet, Bíró Árminnak, a RIMA vezérigazgatójának 1917. június 2-i halálát, a november 1-ji temetői emlékkivonulás ismételt elmaradását, a katolikus plébános távozását jegyezte fel Durbák János.

1918-ban a háború által előidézett megélhetési válság, a növekvő elégedetlenség befolyásolta a közhangulatot, ami tükröződik a naplóbejegyzésekben is. Az ismétlődő megmozdulások januárban kezdődtek. „*Jan. 21. Általános munka szünet és tüntető felvonulás a gyártelep és Ózd község főbb utcáin, a béke, és választói jog érdekében a felvonulás d.u. 2 órakor kezdődött és este 6 órakor a munka meg kezdődött.*” Nyilvánvalóan nem javította a hangulatot, hogy március elsején csökkentették a lisztadagokat. Április 9-én az Ózd melletti Somsály bányatelepen „*munkás mozgalom volt, a melybe a környékbeli csendőrség is kénytelen volt beavatkozni, mivel a bányászok bántalmazták a csendőrséget, ezt fegyverét használlá, és a helyszínen sok sebesült és 2 halott maradt, a halottak temetésére ózdi küldöttség ment k.b 100 munkás, a rend fentartására 2 század katonaság érkezett apr. 10-én.*” Két héttel később, április 22-én munkabeszüntetés volt az ózdi gyárban, és a választójogért tüntettek. Május elsején általános munkaszünet

volt, a helybeli munkások vörös zászlók alatt tüntettek, majd majálist tartottak. Két héttel később munkásnők tüntettek a nagyobb élelmiszer-fejadagért, bár június közepén emelték a béreket, ennek ellenére június 23-án határozatlan idejű általános sztrájk kezdődött, ami végül június 30-án fejeződött be. A rend fenntartására két századnyi katonát vezényeltek Ózdra. Az ekkor letartóztatott 13 munkásvezetőt csak október végén engedték szabadon. Az 1918-as év munkásmozgalmának³⁷ keresztmetszetét nyújtó napló utolsó politikai feljegyzésében a november elsejei nagy népgyűlés és a helybeli Nemzeti Tanács megalakulását örökítette meg.

A közélet dinamikus mozgása némileg háttérbe szorította a helyi és a gyári élet eseményeit. A feljegyzések szerint négyen szenvedtek halálos balesetet gyári munka közben. Szeptemberben és októberben elérte Ózdot a spanyolnátha, és sok áldozatot követelt. Többször említést nyert a fokozódó drágaság is. A társasági események között az augusztus 20-i népünnepélyről és a december 14-i egyleti mulatságról tudósít a napló. Ez utóbbinak másnap hajnalban két halottat követelő lövöldözés vetett véget.

Az élet turbulenciája az 1919-es év első hónapjaira is jellemző volt. Az 1918 októberében a szénhiány miatt is leállított gyár csak február 3-tól kezdett el újra termelni. A szociális feszültségeket a nyolcórás munkanap bevezetésével is igyekeztek mérsékelni március közepétől. Ózdon ez a három műszakos munkarend bevezetését jelentette. A kommun létrejötté kapcsán Durbák János csak annyit jegyzett fel március 31-én, hogy *„nagy átalakulás az egész országba. Munkástanács Direktórium stb.”* *„Ápr. 15. Egy Vöröskatonát temettek a faluból nagy részvét mellett.”* Majd a cseh hadsereg április végi-május eleji bevonulását jegyezte fel. A cseh csapatok május 20-i kivonulását követően, *„Máj. 22. Ózdra jöttek a Vörösek nagy fogadtatásba részesítik, zeneszóval várják Nádasd felől.”* Ezt követően a következő politikai változásokkal kapcsolatos bejegyzése szerint *„Aug. 14. Bevonultak a Román csapatok Ózdra. 15. nagy gyűlés az ő rendezésük folytán, 14-15. Kihallgatás és utána botolás, 17-én elmentek Ózdról a románok és lett csendőrség.”* Majd *„Szept. 1. Komün megbukása. A gyárból tömeges elbocsátás. 4 műszak egy héten.”* A decemberi bejegyzések említik még az elbocsátásokat és azt, hogy visszaállt a hat műszakos heti munkarend.

Újra megjelentek a naplóban az egyházi események, június 22-én Ózd és a környező telepvek leválása a sajtóvárkonyi plébániáról, szeptemberben az új ózdi plébános avatása és a keresztényszociális szakszervezet megalapítása. A mindennapi élet tényei közül az élelmiszerárak emelkedését rögzítette az év során többször a naplóíró.

A közel másfél évtizedig vezetett *„eseménynapló”* utolsó évében, 1920-ban az első bejegyzés január 21-én kelt. *„Fekete zászló az Országfeldarabolása miatt minden felé.”* A korábbi évekhez képest ritkábbak voltak a politikai eseményekkel kapcsolatos

³⁷ A kérdéshez lásd: TENGYEL Adrienn: A Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek szerepének változása Ózdon az őszirózsás forradalom idején. In: *1918: vég és kezdet.* (Szerk.): GÁL Máté/PÉTERFFY Gergely. Eger: Líceum 2019, 277–293.

feljegyzések, de január végén képviselő-választás volt, áprilisban a szociáldemokraták és a szakszervezet tartott gyűlést, a május elseje csendes volt, augusztus 20-án dísz-felvonulást tartottak a mise után.

1920-ban kivételesen nem került be egyházi esemény a naplóba. A gyári élet rendezvényei közül az olvasóegylet május 9-i gyűlését tartotta hírértékűnek. Az ismétlődő események közül az óraigazítás áprilisi dátumát és az időjárást jegyzete fel, s hírt adott a jeles gyári és helyi személyiségek haláleseteiről is.

Az év során a gyorsuló infláció, a nagy drágaság volt a leggyakrabban lejegyzett tény a naplóban, az ellene tett intézkedésekkel, a márciusi pénzfelülbélyegzéssel, a drágaságipótlék-, a gyermeksegély- és órabéremeléssel együtt. Erről szolt az utolsó előtti bejegyzés 1920. december 31-én. Az utolsó pedig az időjárásról. *„Szilveszter napján enyhe idő nagy sár Uj évkor igen gyenge fagy, de nappal olvad és nagy sár.”*

Összegzés helyett

Durbák János élettörténete és családtörténete nem mutat az átlagostól markánsan eltérő jegyeket. A késő dualizmus és a Horthy-korszak többé-kevésbé jellegzetes, képzett munkás életpályáját járta végig. Családtörténetében voltak időnként szokatlan események, például a saját házasodása, a lányának a késői férjhez menetele vagy a legkisebb fia feltehetően deviáns életútja. De ezzel együtt is inkább egy alapvetően hétköznapi munkáscsalád élettörténetének a mozaikjait ismerhetjük meg. Ehhez hasonlóan az általa vezetett, sajátos *„eseménynapló”* is elsősorban a mindennapi élet történéseiről, annak ismétlődő rutinjairól és rendkívüli eseményeiről tudósít, betekintést engedve a helyi és a gyári társadalom működésébe és életébe a huszadik század első évtizedeiben.

THE LIFE AND EXTRAORDINARY DIARY OF A WORKER. CHAPTERS FROM THE STORY OF JÁNOS DURBÁK

At the beginning of the 20th century, a locksmith at the ironworks in Ózd decided to record everything that was happening around him in Ózd and at the factory. Diary writers were usually members of the middle and upper classes, intellectuals; diaries written by peasants or workers were rare. This in itself makes the „event diary” written by János Durbák particularly interesting. The content of a diary is fundamentally determined by the personality, social status, motivations, and intentions of the diarist.

The peculiarity of this unusual diary is that it is not primarily about his personal life, but about events that took place in the town and the factory. It often covers everyday events such as the weather, other times events affecting the local community, factory accidents, strikes, and, less frequently, national events and their local impact.

Reading the diary entries raises countless questions. Who was the author of the diary? Where did he come from, what was his social background, what was his socialization like? What prompted him to write a diary? Why is this peculiar Durbák-style „event diary” interesting? What are the characteristics of this unusual diary?

I will attempt to answer these questions by reconstructing the life story of János Durbák and his family in the first part of this study, as far as the available sources allow. In the second part, I will present the diary and analyse its contents.